

FIRE FYNSKE KVINDER PÅ TINGE

Af Ann Ammons og Camilla Schjerning

I 1915 fik Danmark en ny grundlov, der udbredte politiske rettigheder til store dele af befolkningen, som hidtil havde været holdt uden for indflydelse – mest markant heriblandt var inkluderingen af tyende og fattige. Nærværende artikel omhandler førstnævntes vej til og virke i landspolitikken. Der skulle gå lang tid fra kvinderne modtog disse nye rettigheder, til den kvindelige repræsentation nåede et niveau, der tilnærmelsesvis modsvarede befolkningssammensætningen. Først i slutningen af 1990'erne nåede kvinderepræsentationen op på knap 40% – hvor den i øvrigt har ligget siden.

Den første fynske kvinde kunne indtage sin plads i Folketinget 30 år efter indførelsen af kvindernes valgret – og snart fulgte flere. I det følgende ser vi nærmere på fire fynske kvinder som repræsentanter for en bredere historie om kvinder i landspolitik. Hvad var disse kvinders baggrund, hvordan formede deres politiske karriere sig, hvilke orga-

Det røde skærf over den hvide kjole er blevet et ikonisk symbol på den kvindelige stemmeret.

Kilde: Tidens samling, Odense.

Foto: Marianne Weigel.

1915 fik danske kvinder de samme politiske rettigheder som mænd. Der skulle dog gå adskillige årtier før kvinder tilnærmelsesvis fik den samme plads i landspolitikken som mænd. Igennem fire fynske kvinders historier ser artiklen nærmere på kvindernes vej til landspolitikken og hvilke faktorer, der formede deres politiske karriere og virke.

nisationer engagerede de sig i og hvad karakteriserede deres politiske interesser og mærkesager? Spørgsmålene danner en indgang til at belyse, i hvilken grad disse kvinders politiske virke var formet af deres specifikke baggrund eller af mere generelle forestillinger om køn og kvinders rolle i politik.

Kvinder i politik

To grundlæggende antagelser knyttede sig til kvindens politiske virke ved den nye grundlovs indførelse, begge lå i forlængelse af kvindens plads i samfundet. Den første var, at kvinders politiske interesser – i det omfang de overhovedet mentes at have sådanne – var sammenfaldende med og derfor blev tilstrække-

Petra Petersen, den første fynske kvinde i Folketinget, på talerstolen på Odense Atletikstadion ved et politisk møde i 1945. Kilde: Odense Stadsarkiv.

ligt varetaget af deres ægtemænds politiske engagement. Andre mente dog, at kvinder havde en potentiel rolle at spille i politik i kraft af deres særlige kvindelige evne for og interesse i omsorgsarbejdet, som både kom til udtryk i deres daglige virke i hjemmet og i deres samfundsmæssige engagement i filantropiske foreninger. Kvinders vej til politisk indflydelse gik altså ikke så meget igennem begrundelser for lige ret, som en antagelse om deres særlige kvindelige kompetencer.

Nogle var naturligvis af den holdning, at kvinder og deres politiske interesser ikke var særegne i forhold til mænds, og at de netop derfor burde have borgerlige og politiske rettigheder på lige fod med mænd. Men selv hos mange kvindesags-forkæmpere spillede argumentet om kvinders særegenhed en rolle i argumenter for politiske rettigheder.

Kvinder i Folketinget

Den 22. april 1918 kom det første folketingsvalg, hvor kvinder kunne gøre brug af deres nyvundne valgret, men valget blev ikke helt den succes som kvindeorganisationerne havde håbet på. Mange af de opstillede kvinder var placeret så langt nede på listen, at de reelt stod uden mulighed for valg. Der var heller ikke så mange kvinder opstillet, som man havde håbet på. I mellemkrigstiden havde vælgerne mange steder reelt ikke mulighed for at stemme på kvinder, idet der var så få opstillede.¹ Ud af 402 kandidater til Rigsdagens to kamre var der blot opstillet 41 kvinder. Heraf blev kun ni valgt. Fire til Folketinget og fem til Landstinget. Stemmeprocenten blandt de stemmeberettigede kvinder var helt nede på 50%. Altså ikke den store succes og skuf-

felsen var til at tage og føle på. Ved de følgende valg ændrede situationen sig ikke. Kvindeorganisationerne gik i gang med oplysningskampagner, der skulle vække kvindernes interesse og forståelse for politik og danskerne skulle vænnes til at se kvinder i nye roller. Men det gik uhyre langsomt med at engagere kvinderne i det politiske liv. Lavpunktet blev nået i 1943, da kun to kvinder blev valgt til Folketinget. Det på trods af at valgdeltagelsen var oppe på 89,5 %.

Herefter iværksatte Dansk Kvinde-samfund en ihærdig kampagne for at få flere kvinder opstillet og valgt. Oplysningskampagnerne – kombineret med besættelsesårenes politiske modning af den kvindelige del af befolkningen – betød, at flere kvinder nu meldte sig på banen, når der var valg. Folkevirke, dannet af den senere kirkeminister Bodil Koch (S), så dagens lys i 1944 og fik stor indflydelse på kvindernes politiske vækkelse. Ved valget i 1945 blev otte kvinder valgt ind – det højeste tal siden det første valg i 1918.

Modstandskvinden – Petra Petersen

Som nævnt skulle der gå 30 år fra den ny grundlovs indførelse til den første fynske kvinde kunne tage sæde i Folketinget. Ved valget den 30. oktober 1945 blev Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) belønnet af vælgerne for indsatsen i kampen mod besættelsesmagten. Partiet strøg ind i Folketinget og blev med 12,5 % af stemmerne tingets fjerde største parti med 18 mandater. Ud af otte valgte kvinder kom de tre fra DKP. Blandt dem var den 44-årige Petra Petersen, der var DKPs spidskandidat i Odense Storkreds og blev valgt ind med 6483 personlige stemmer.²

Petra Marie Petersen var født i Nr. Højrup på Nordfyn den 2. marts 1901. Faderen var skolelærer og radikal, og børnene blev tidligt introduceret til den politiske debat. Ud af en børneflokk på ti, blev de fem aktive kommunister.³ Petra fik en kontoruddannelse og arbejdede på kontor, inden hun i 1925 blev gift med Alex Petersen. Året efter blev datteren, Dorrit, født, og Petra koncentrerede sig derefter om rollen som husmor. Det politiske engagement lagde hun ikke på hylden, tværtimod. Stærkt ansporet af fascismens fremmarch syd for grænsen og af sine brødres holdninger meldte Petra sig ind i Danmarks Kommunistiske Parti i 1935. Hun blev hurtigt kasserer i den odenseanske partiafdeling og blev involveret i kommunisternes hjælpeorganisation, Røde Hjælp. Her tog hun aktivt del i at hjælpe de tyske emigranter på flugt fra nazisternes forfølgelser og åbnede sit hjem for mange forfulgte.

I kølvandet på Tysklands angreb på Sovjetunionen den 22. juni 1941 blev ledende danske kommunister interneret og kommunistisk virksomhed forbudt. Petra gik heller ikke ram forbi. Hun blev arresteret og fængslet i 23 dage, men blev på grund af datteren frigivet med påbud om at holde sig fra politisk virksomhed, hvilket hun dog ikke tog særlig højtideligt. Under dæknavnet Lars blev hun straks efter frigivelsen aktiv i organisationen af modstandsarbejdet i Odense. Først for det illegale blad *Land og Folk*, hvor hun stod for trykning og distribution, senere som hovedkraften bag det odenseanske *Trods Alt*, der udkom fra juni 1942 og krigen ud. Petra blev hurtigt en af Odenses ledende figurer i organisationen af kampen mod besættelsesmagten. Petra støttede også de kvinder, hvis

mænd var enten arresteret eller gået under jorden ved at indsamle penge og rationeringsmærker til kvinderne, der ofte stod uden nogen form for forsørgelse.

Efter dannelsen af Danmarks Frihedsråd i september 1943 blev Petra Petersen kontaktperson mellem rådet og den odenseanske modstandsbevægelse. Hun blev senere medlem af Frihedsrådets lokalkomité. Efter befrielsen blev hun formand for DKPs Odense afdeling, en post hun bestred frem til 1952. Petra nåede også at sidde i en enkelt valgperiode i Odense Byråd, nemlig 1954-58. Her sad hun i børneværnsudvalget og legatudvalget.

Petra så besættelsesårene som en politisk modning for mange kvinder. Hvor de tidligere havde anset politik for noget, der blot holdt manden væk fra hjemmet, fik de nu øjnene op for, at politik havde en betydning også for dem, og at de kunne være med til at præge samfundsudviklingen.⁴ For Petra selv kom erfaringshorisonten fra krigen til udtryk i flere af hendes indlæg i Folketinget, som da hun tordnede mod oprettelsen af en fælles-europæisk hær med ordene: ”*Kan I godkende, at Danmarks sønner skal vandre side om side med de nazister, der pinte og dræbte vore mænd?*”⁵

I sit politiske virke kæmpede Petra for de svage i samfundet og udtalte under en debat om rabatordninger i 1946: ”*Man kan ikke ofte nok fra denne Talerstol raabe ud over det ganske Land, at vore gamle, vores syge og vore fattigste sulter*”.⁶ Gennem årene talte hun gentagne gange om rationering og pristilskud på alt lige fra flæsk til strømper – ofte med henvisning til arbejderklassens husmødre, der måtte kæmpe for at skaffe mad og tøj til familien. Hun refe-

Petra Petersen, Alex Petersen og Alfred Lunde i færd med at redigere Trods Alt. Petra fungerede som redaktør for bladet og skrev mange af dets artikler. Trykningen stod hendes mand Alex Petersen og datteren Dorrit for. Billedet er en rekonstruktion lavet umiddelbart efter befrielsen. Kilde: Odense Stadsarkiv.

rerede gerne til egne oplevelser eller personer hun havde talt med: ”Jeg er selv husmoder og står også i forretningerne om lørdagen, når jeg kommer hjem; og jeg ser, hvordan husmødrene (...) køber mindre kød, mindre pålæg”.⁷

Netop kvinder og børns rettigheder lå hende særligt på sinde. Petra Petersen og DKP arbejdede blandt andet for, at kvinder skulle sikres ved graviditet og fødsel. Mange kvinder stod over for en fyreseddel i tilfælde af graviditet, og økonomisk kunne det være en udfordring at skaffe udstyr og betale for ophold på fødeklinikken. Det skulle der rådes bod på med en moderskabsydelse.⁸ Lovforslaget blev fremsat første gang i 1947, og herefter fremsatte kommunisterne forslaget til hver folketingsssamling – altid

med det samme resultat. Forslaget blev sendt i udvalg og syltet der. Først i 1967 blev et noget ændret forslag om moderskabsydelse vedtaget i Folketinget, blot for at blive sløjfet igen nogle år senere og erstattet af barselsorloven. Petra refererede utrætteligt til forslaget i utallige debatter om relaterede emner som svangerskabslovgivning og mødrehjælp, idet hun så den økonomiske sikkerhed som forudsætningen for at nedbringe de mange svangerskabsafbrydelser blandt arbejderklassens kvinder.⁹ Ligeledes talte hun ofte om behovet for oprettelsen af seksualklinikker til oplysning og forebyggelse af uønskede graviditeter.

Petra Petersen var den eneste kvinde, der gik på talerstolen og talte partifælle Inger Merete Nordentofts sag, da flere af

Odense Byråds sociale udvalg 1942 – På billedet ses Karen Jervelund (konservativt byrådsmedlem 1929-42) og yderst til højre Sofie Pedersen. Kilde: Odense Stadsarkiv.

Nordentofts kolleger på tinget ønskede at se hende afsat som skoleleder, efter at hun i 1946 fik et barn uden for ægteskabet. Petra gik på talerstolen og sagde, at *”Venstres Ordfører (...) mente, at Frk. Nordentoft havde forbrudt sig mod Skolens Grundlov og maatte gaa. I 1941 brød danske Rigsdagsmænd Danmarks Grundlov og sendte deres Landsmænd i tysk Fangenskab, hvorfra mange ikke er vendt tilbage. De danske Rigsdagsmænd er aldrig gaaet”* – hvilket udløste så stort et bifald i salen, at formanden måtte bede om ro på tilhørerpladserne.¹⁰ Petra tog også kontakt til daværende socialminister Julius Bømholt, da hun fandt det urimeligt at piger på forsorgshjem ikke modtog anden uddannelse end til husassistent. Drengene fik lærepladser og dermed gode chancer for et arbejde. Pigerne var henvist til at holde hus. Bømholt trådte til og fik ændret forholdene. En sag Petra så som en stor sejr.¹¹

Petra Petersen sad i Folketinget i 15 år indtil DKP ved valget i 1960 røg endegyldigt ud.

Fagforeningskvinden – Sofie Pedersen

En stor del af de kvinder, der kom ind i politik, havde en baggrund i faglige organisationer. En af disse kvinder var Sofie Pedersen, som valgtes til Folketinget for Socialdemokratiet i 1947. Sofie Pedersen var født i Odense den 12. oktober 1895. Faderen var arbejdsmand, og Sofie lyttede med, når han og arbejdskammeraterne læste Social-Demokraten og diskuterede ulighed, undertrykkelse og socialisme. Faderen var ofte ramt af arbejdsløshed og familien havde ikke meget at gøre med, men det lærte de ni børn at holde sammen. Sofie selv kom ud at tjene som ni-årig. I et interview i Fyns Socialdemokrat i 1955 fortalte Sofie, at faderens læresætning: *”Selvom vi kun har lidt, skal vi dele det vi har, og altid*

holde sammen” prægede hendes politiske karriere.

Sofie blev gift som 18-årig i 1912, og året efter blev datteren Thora født. Rollen som husmor kunne dog ikke tilfredsstille Sofies politiske interesse, og i 1918 meldte hun sig ind i Socialdemokratiet. Hun var med til at etablere den socialdemokratiske forening i nordfynske Uggerslev/Nr. Højrup. I begyndelsen af 1920'erne rejste det unge par til Nordjylland, hvor hendes mand stammede fra. Arbejdet var hårdt og dårligt betalt. Hun udtalte siden i et interview, ”at hun her både så og mærkede den sociale uretfærdighed, som overgik småfolk”.¹² Sofie måtte arbejde som landarbejder og vaskekone, og da hun i 1923 fødte sønnen Carl måtte han med på armen. Da familien i 1924 vendte tilbage til Odense, startede Sofie med at gøre rent på Thriges fabrikker og bryggeriet Albani. Snart nedsatte hun sig som syerske og blev hurtigt involveret i syerskerne fagforening, hvis Odense-afdeling hun blev næstformand for i 1928.¹³ Hun var desuden formand for bestyrelsen i Socialdemokratisk Forening. I 1937 kom hun i byrådet og lagde både fagpolitikken og arbejdet som syerske på hylden.

Sofie Pedersen fik som en af de første kvinder en plads i byrådets socialudvalg. Hun kom desuden til at arbejde i udvalget for børneværnet og legatudvalget. Dertil kom en plads i udvalget for populære foredrag – en typisk kvindepøst. I 1938 udpegedes hun til leder af den nystiftede, private mødrehjælpsorganisation i Odense. Fra 1942 til 1947 var hun formand for Odense Skolekommission og fra 1946 formand for Landsforeningen for Forældreraad og Skolekommissioner. Hun har efterfølgende udtalt, at

hun særligt brændte for arbejdet med børn og ældre.¹⁴ Sofie blev genvalgt i 1943 og 1946.

Allerede i 1945 var Sofie Pedersen opstillet til Folketinget, uden dog at opnå valg. I Fyns Socialdemokrat kunne man læse, at opstillingen ikke var ”... blot fordi Sofie Pedersen er kvinde, men frem for alt fordi hun er en fremragende dygtig partifælle, der kan se tilbage på et mangeårigt frugtbringende arbejde.”¹⁵ I 1947 blev hun valgt til Folketinget i Assenskredsen. Til samtlige valg møder omtalte hun Socialdemokratiets etablering af en fødeklinik i Assens, men ved et af møderne talte hun lidt længere, og da hun blev informeret om, at taletiden var slut, sagde hun, ”nå ja, nu glemte jeg at komme ind på fødeklinikken”. Kommentaren bragte et smil på tilhørernes læber. Det overraskede åbenbart Sofie, der udbrød: ”Nå, ja. Det kan gå galt for os alle sammen”, hvorved hele salen brød ud i latter.¹⁶ Ligesom Petra Petersen var hun således optaget af kvinders rettigheder i forbindelse med graviditet og fødsel. Ved førstebehandlingen af forslaget om moderskabsydelse udtrykte Sofie, at hendes parti så med velvilje på løsningen af problemerne, men at det fulde lovforslag var for dyrt – hvorefter hun foreslog, at forslaget skulle overgå til behandling i udvalg.¹⁷ Hun talte i stedet til fordel for offentlig støtte til mødrehjælpsinstitutioner, som hun var ordfører for og havde erfaring med fra Odense.

Under behandlingen af finansloven 1950-51 opfordrede hun til, at den kommission, der skulle revidere svangerskabsloven, besattes med et rigeligt antal kvinder, og at et lovforslag skulle fremsættes hurtigst muligt for at komme de mange aborter til livs.¹⁸ Hun talte

desuden for oprettelsen af spædbørnehjem til de børn, hvis mødre ønskede at bortadoptere dem.¹⁹ Hun fortsatte også sit virke på børne- og socialforsorgsområdet, hvor hun støttede stærkt op om partifælle Julius Bomholts sociale reformer af børneforsorg og folkeskole, og var medlem af undervisningsministeriets kommission til revision af Skoletilsynsloven. Sofie Pedersen markerede sig ikke i samme grad som Petra Petersen på Folketingets talerstol, idet en stor del af hendes arbejde i Folketinget tog form af udvalgsarbejde, hvor hun blandt andet beskæftigede sig med hjemmesygepleje og forbrugs- og omsætningsafgifter.

Sofie Pedersen repræsenterer en af de klassiske veje for kvinder ind i politik – gennem fagforeningsarbejdet, som var mange socialdemokratiske kvinders vej til partipolitik – selvom partiet havde en noget lunken holdning til kvindepolitik og forbød særlige kvindeorganisationer inden for partiet. Det afspejles i, at partiet fra 1918 til 1943 blot havde én eller to kvinder opstillet i hele landet.²⁰

Sofie Pedersen sad i Folketinget fra 1947-50, genvalgte i 1953 og sad frem til 1960.

Gårdejeren – Ingefred Juul Andersen

I 1947 blev gårdejer Ingefred Juul Andersen valgt til Landstinget for Venstre. Ingefred var vokset op på slægtsgården Mosegård på Nordvestfyn. Hun var datter af Johanne Andersen, en ihærdig kvindesagsforkæmper, der i 1918 var opstillet til Landstinget og var suppleant for landstingsmedlem Jørgen Pedersen. Johanne var næstformand i Dansk Kvindesamfund og stiftede i 1908 en lokal afdeling i Balslev-Ejby, som hun siden blev formand for – en plads som datte-

ren Ingefred overtog i 1927 efter moderens død.²¹ Ingefred gik ligeledes i faderens fodspor, da hun efter hans død i 1936 overtog gården og drev den videre med forvalter, karl og husbestyrerinde. Hun forblev ugift hele sit liv. Ligesom faderen blev hun også medlem af det lokale sogneråd.

Familien var knyttet til den grundtvigske højskoleverden, og Ingefred selv var flere gange på højskole, inden hun i 1922 blev skolekøkkenlærerinde. De følgende år uddannede hun sig til husholdningslærerinde på Ankerhus Husholdningsseminarium, hvor hun efterfølgende blev lærer, og siden bestyrelsesmedlem. I 1930 var hun en af initiativtagerne bag Foreningen af Danske Husholdningslærerinder, som hun også blev formand for. Dertil kom udvalgs- og bestyrelsesarbejde i en lang række organisationer og sammenslutninger vedrørende husholdnings- og landbrugsfaglig oplysning.

Ingefred arbejdede også ihærdigt for børne- og ungdomsområdet. Hun var mangeårigt medlem af børneværn, ungdomsnævn og skolekommission i Ejby, formand for Nørre Åby Børnehjem og Vejstrup skolehjem samt i tilsynsrådet for Udby behandlingshjem. Dette arbejde overtog hun, så at sige, fra sine forældre, der var med til at starte Nørre Åby Børnehjem, som faderen var formand for indtil sin død, hvorefter Ingefred overtog posten. Baggrunden for arbejdet, forklarer Ingefred, var ønsket om at bidrage til at skabe gode samfundsborgere. Hun var dog af den politiske overbevisning, at sådanne institutioner burde fungere på privat initiativ.²²

I 1947 valgtes hun til Landstinget. Det politiske virke lå først og fremmest i forlængelse af Ingefred Juul Andersens

Ingefred Juul Andersen i 1950. Som tak for at have modtaget en hilsen fra H.C. Hansen på sin 60-års fødselsdag i december 1959 sendte Ingefred en genhilsen til statsministeren, medfølgende en cigar til morgenkaffen. Kilde: Ejby kommunes lokalhistoriske arkiv.

aktive engagement inden for husholdnings-sagen, blandt andet som medlem af Undervisningsministeriets udvalg vedrørende husholdningsundervisning. I Landstingets debatter talte hun ofte på vegne af landbruget og producenterne, som i april 1950, da hun ved behandlingen af et lovforslag om levnedsmiddellovgivning gav udtryk for det forbehold, at en sådan lovgivning ikke måtte besværliggøre fabrikation og forhandling af varerne mere end strengt nødvendigt: ”*Det er sådan ude på landet, at man dér meget benytter andelsfryserier, og alt for mange påbud og instrukser om disse ser vi ikke så forfærdeligt gerne.*”²³ Bemærkningen udtrykker ligeledes Ingefreds engagement i egnsudvikling, som hun også betragtede som et kvindespørgsmål, eftersom det var husmødrene i de arbejdsløshedsramte områder, der måtte kæmpe for at få økonomien til at hænge sammen.²⁴

Det var dog især med sit arbejde i Statens Husholdningsråd, Ingefred Juul Andersen markerede sig. Oprettet på initiativ af en række husholdnings- og landbrugsorganisationer i 1935 – og dermed verdens første forbrugerorganisation – havde rådet til formål at drive oplysnings- og forsøgsvirksomhed til fremme af husholdningernes ernæringsmæssige, hygiejniske, økonomiske og tekniske forhold. Ingefred blev formand for rådet i 1952 og bestred posten frem til 1960. I hendes formandstid iværksattes et stort oplysningsarbejde med midler fra Marshall-hjælpen. Pengene indgik blandt andet i finansieringen af en ny bygning på Amagerfælledvej i 1956, der forsynede rådet med laboratorier med udstyr til at foretage omfattende forsøg med levnedsmidler, husholdningsredskaber, tekstiler, vask og tilbehør til boligen.²⁵ Oprettelsen af husholdningslaboratorier var tæt knyttet til kvindens deltagelse i

det offentlige liv, da en lettelse af husarbejdet blev opfattet som en forudsætning herfor. I en debat i 1948 udtrykte både Sofie Pedersen og Petra Petersen opbakning til udbygningen af Husholdningsrådets arbejde med laboratorier til forbedring af kemisk-tekniske forsøg. Petra udtrykte dog med sin sædvanlige sociale indignation det forbehold, at man måtte holde fast i rådets vigtigste formål: at skaffe mad på bordet.²⁶

Oprettelsen af rådet afspejlede en stærk statslig interesse i husholdningens udfordringer. Interessen var dog svindende og rådet blev i stigende grad genstand for kritik og latterliggørelse. I oktober 1959 formulerede Venstre og Konservative et spareforslag, der bestod i en nedlæggelse eller indskrænkelse af husholdningsrådet – hvilket øjeblikkeligt fik Ingefred til at fare i blækhuset og forlange en drøftelse af emnet med forhenværende statsminister Erik Eriksen.²⁷ Rådet overlevede, men under en ikke helt konfliktfri omorganisering blev Ingefred erstattet af Karen Harrekilde Petersen som formand. I et interview i Fyns Tidende 9. oktober 1960 fortæller Ingefred, at årsagen til at hun ikke blev genvalgt som formand for Husholdningsrådet var, at hun ikke kunne samle stemmer nok blandt de nye organisationer, som kom ind under rådet – og tilføjer, at hun aldrig har været elsket af indenrigsministeriets embedsmænd.²⁸

Ingefred fortsatte dog efter sin afgang som repræsentant for de husholdningspædagogiske foreninger og som formand for ankenævnene for renseri- og vaskeri-sager.²⁹

Selv om Ingefred i kraft af sin position som enlig, kvindelig gårdejer synes at repræsentere en anderledes kvindetype,

var hendes vej ind det politiske engagement og virke på mange måder rundet af kvindens traditionelle plads og rolle i samfundet: husholdningen.

Ingefred sad i Landstinget frem til dets opløsning i 1953.

Kommandørinden - Marie Antoinette Von Lowzow

Mens Ingefred Juul kom til sit politiske virke gennem arbejdet for husmodersagen og i Dansk Kvindesamfund, finder vi en anden fynsk født kvinde på tinge, som langt fra interesserede sig for husmodersagen: Marie Antoinette von Lowzow. Valgt til Folketinget for Det Konservative Folkeparti i 1950 for København-Frederiksberg Vestre Storkreds. M.A. von Lowzow er således ikke, som de andre kvinder behandlet her, valgt på Fyn. Hun er dog medtaget her med udgangspunkt i sine fynske rødder og fordi hun repræsenterer en lidt anderledes kvindelig politiker ved det, at hun ikke engagerede sig inden for de typiske, bløde områder, men i stedet opererede inden for mere maskuline felter.

Marie Antoinette var født 1899 på Steensgaard i Svanninge og var datter af lensgreve Hendrick Bille-Brahe-Selby og Ellen Basse Fønss. I 1916 tog Marie Antoinette eksamen som faglærer i stenografi, i 1919 blev hun student fra Natalie Zahles skole, og i 1920 tog hun filosofisk eksamen (cand.phil). Fra 1919 til 1923 studerede hun på den polytekniske læreanstalt. Herefter var hun et halvt år i smedelære på fabrikken Titan, hvorefter hun var et halvt år til søs med ØK's motorskib Selandia som elektrikeraspirant. Målet var at uddanne sig til elektroingeniør. Hendes karriereforløb var således fra begyndelsen typisk kvindeligt, men udviklede sig aty-

Lottekongres på Christiansborg i 1961 med deltagelse af den amerikanske general Norstad. Kvinden til højre for Norstad er kommandørinde Marie Antoinette von Lowzow. Kilde: ABA/Arbejdemuseet.

pisk med studier i filosofi, kemi og fysik.

Hun giftede sig i 1923 med Knud Krieger von Lowzow, kommandør i flåden, og opgav derefter sin karriere for at følge med sin mand, som blandt andet var udstationeret i Grønland og Færøerne. Den ambitiøse Marie Antoinette kanaliserede sin energi i andre retninger, blandt andet ind i frimureriet, hvor hun i 1923 blev leder af Det Universelle Co-Frimureris Skandinaviske Jurisdiktion – en frimurerorden, som optog kvinder (hun overtog posten efter sin mor). Et hverv hun bestred frem til 1933. Hendes filosofiske interesse fandt også afløb her, og hun var dybt optaget af filosofien bag ordenen, som hun skrev flere bøger om, blandt andet ”En Frimurers bekendelser” fra 1931.

Hun var allerede som ung politisk bevidst, og i 1943 stiftede hun sammen med blandt andre Bodil Koch *Folkevirke*, hvor hun frem til 1951 var næstformand. Folkevirke arbejdede for social og politisk oplysning, særligt blandt kvinder. Bevægelsen arbejdede ”*upartipolitisk paa folkestyrets grund for øget kvinderepresentation indenfor offentlige hverv*”.³⁰ M.A. von Lowzow var her særdeles aktiv og udgav adskillige bøger om folkestyret og samfundsindretningen til brug for studiekredse og almen uddannelse af kvinder. I 1944 stod hun bag oversættelsen og udgivelsen af en indflydelsesrig svensk bog, der på dansk kom til at hedde ”Kvinderne og Folkestyret”.³¹ Lowzow trådte i 1951 tilbage i protest mod en for venlig stemning mod Sovjet.

Balslev-Ejby sogneråd, 1966. Det er Ingefred Juul Andersen siddende til højre i billedet. Kilde: Ejby kommunes lokalhistoriske arkiv.

Det var især hendes virke for kvinders engagement i det danske forsvar, som prægede M.A. von Lowzows karriere. I 1939 oprettedes *Danske Kvinders Beredskab* (DKB), en frivillig organisation, der oprindeligt havde til formål at være til stede med vejledning og beroligende ord i tilfælde af evakuering. Korpsset blev en stor succes – i løbet af krigen meldte mere end 40.000 kvinder sig – og beredskabet begyndte snart at varetage civilt, socialt hjælpearbejde i bred forstand. En vigtig rolle blev især bespisning af såvel de ubemidlede som tropper.³² Under besættelsen fra 1940-45 var Lowzow formand for DKB i København. En række kvinder, markant heriblandt var Lowzow, havde siden udgangen af 1943 arbejdet for at knytte de kvindelige tropper tættere til militæret, end det havde været tilfældet for den civile organisation DKB.³³ I 1946 oprettedes endelig Kvindelige Marineres Korps, som

Lowzow var kommandør for 1946-66.

I december 1943 skrev hun i en kronik i *Berlingske Aftenavis* om det svenske forslag om oprettelsen af et Folkeværn, hvortil både mænd og kvinder i alderen 15-65 skulle indskrives, om end rekruttering i første omgang skulle ske frivilligt. Den øverste ledelse for både civile og militære opgaver skulle ligge hos militæret. Hun så et stort forbillende i forslaget og var overbevist om, at med et lignende dansk værn, ville også de danske kvinder – som i takt med den øgede ligestilling havde fået en større ansvarsbevidsthed over for samfundet – bære deres del af byrderne.³⁴ Hun var efter krigen fortsat en aktiv fortaler for kvindelig værnepligt. I 1949 blev hun næstformand for Konservativ Vælgerforening i 6. kreds og i 1950 fik hun sæde i Københavns Borgerrepræsentation, hvor hun sad frem til 1954. I 1950 valgtes hun ligeledes til Folketinget. Her adskilte hun sig fra mange

Dansk Kvindesamfund og Odense Husmoderforening afholdt i 1958 et møde på Tietgenskolen i Odense. På mødet diskuteredes det, hvordan man fik flere kvinder ind i kommunalpolitik. Blandt deltagerne var Petra Petersen (3.f.h.) og Edith Brenneche-Petersen (1.f.v.). Edith Brenneche-Petersen var blandt de tre første kvindelige præster, der i 1948 blev ordineret af biskop Øllgaard i Odense Domkirke. Kilde: Odense Stadsarkiv.

af de andre kvindelige medlemmer, idet hendes politiske virke og interesser lå inden for mere typiske maskuline områder. Især beskæftigede hun sig med udenrigspolitik, økonomi og forsvar. Fra 1957-58 var hun medlem af Udenrigspolitisk Nævn og i de samme år delegeret ved FN's forsamlinger. Hun var ligeledes delegeret i Europarådet.

M.A. von Lowzow var som eneste kvinde medlem af udvalg vedrørende hjemmeværnet og militær indkvartering. Ved behandlingen af finansloven for 1951-52 agiterede hun for, at de kvindelige korps officielt skulle tilknyttes forsvaret, ligesom hun opfordrede til indførslen af kvindelig værnepligt samt argumenterede for kvinders ret til en militær karriere på lige fod med mænd.³⁵ Modsat mange andre var hun ikke entydigt af den overbevisning, at kvindens rolle i politik og krig var at udfylde en markant anderledes rolle end manden.

Nok ville opgaverne "være helt fremmed for dem, vil ikke være det, man kalder kvindearbejde", men som Lowzow bemærkede, havde man i mange lande opdaget, "at kvinderne kunne klare sig og have bedre anlæg for forskellige af [opgaverne] end mænd."³⁶

Marie Antoinette von Lowzow sad på tinge frem til 1964.

Kvindernes vej ind i politik

Disse fire fynske kvinder fortæller typiske, men samtidig også meget forskelligartede historier. Når man ser på kvinders vej ind i politik spiller flere faktorer ind: institutionelle faktorer, såsom valgsystemets udformning og partiernes opstillingspraksis; socio-økonomiske faktorer, såsom uddannelsesniveau og erhvervs erfaring, der giver kvinderne de relevante kvalifikationer; kulturelle forklaringer, såsom samfundets opfattelse af kønsroller.³⁷

I forhold til de institutionelle faktorer er kvinderne her lidt atypiske, idet tre ud af fire har siddet i Folketinget, hvor det var sværere at blive valgt end til Landstinget, hvis medlemmer valgtes ved indirekte valg.

Hvad angår de socio-økonomiske faktorer havde kvinderne meget forskellig social baggrund – spændende lige fra arbejderklasse til adel, hvilket også afspejlede sig i deres politiske orientering. Ligeledes var deres uddannelsesmæssige baggrund forskellig. Et fællestræk er, at de alle kom fra politisk interesserede og engagerede hjem – et træk, som går igen hos mange af de første kvinder på Rigsdagen. Derudover har de alle det til fælles, at de havde været aktive i lokalpolitik forud for valget til Folketinget og på forskellige andre måder havde været aktive i organisationer og samfundsarbejde. Igen et træk, der er karakteristisk for Rigsdagens kvinder³⁸ – men vel også for mange af dens mænd! Petra Petersen er desuden et eksempel på, hvordan Anden Verdenskrig havde indflydelse på kvindernes politiske engagement. I 1918 var opstillet 38 kvinder – i de efterfølgende år mellem 1920 og 1935 svingede tallet mellem 16 og 20. I 1939 steg det til 30 for i 1945 at eksplodere med 82 opstillede kvinder. Besættelsestiden og engagementet i Danske Kvinders Beredskab var ligeledes formativ for M.A. von Lowzows politiske karriere.

Hvad angår de kulturelle faktorer giver de her omtalte kvinders historier eksempler på stærke kulturelle faktorer i forhold til køn, men giver også et billede af nogle individer, der trodsede de traditionelle kønsroller. Det er interessant at bemærke, at tre ud af fire kvinder var gift og i længere perioder primært havde væ-

ret husmødre. For Sofie gælder dog det, at hun som kvinde af arbejderklassen havde været aktiv på arbejdsmarkedet for at bidrage til familiens økonomi – hun var altså en af de kvinder, som Petra Petersen ofte talte på vegne af. Hun nød dog stor støtte fra sin mand og udtalte at, ”*Der er mange kællinger, der kunne lære noget af ham.*”³⁹ I denne sammenhæng var Ingefred i sin egenskab af enlig gårdejer en atypisk kvinde.

Kvindepolitik?

Hvordan gjorde kvinderne så brug af deres politiske indflydelse – og i hvilket omfang var dette forbundet til en særlig kvindepolitik? Hittidige undersøgelser af kvinders politiske virke viser, at kvindernes praktiske arbejde meget ofte lå i forlængelse af antagelserne om de særligt kvindelige interesser og kompetencer. Kvinderne deltog særligt aktivt som ordførere i debatter om ægteskabslovgivningen, kvinders adgang til embeder, ligeløn, børneforsorg, værgeråd, kriminalforsorg, skoler, sygeforsorg og jordemodervæsen samt kvinders rettigheder i forbindelse med barsel. Hertil kommer mindre sager om beværtninger, forskellige skatter med mere. Områder, hvor mange havde erfaring fra byråd og borgerrepræsentation.⁴⁰

Det er bemærkelsesværdigt, hvordan især Petra Petersen i sine indlæg refererer til husmødrenes og kvindernes problemer og udfordringer – dog altid i et klasseperspektiv. Ingefred Juul Andersen argumenterer kortfattet og med en klar reference til sin placering inden for landbruget og i det, der i dag ville blive kaldt udkantsområderne. Også hun refererer dog til husmødrenes udfordringer. M. A. von Lowzow skiller sig naturligvis markant ud i kraft af de områder, hun inte-

resserer sig for. På den ene side kan man argumentere for, at hendes agitation for kvinders plads i militæret baserede sig på netop en opfattelse af kvinders særegne kvalifikationer. Som nævnt argumenterede hun dog også for, at kvinder kunne varetage mange forskelligartede opgaver inden for militæret og ikke kun de typiske kvindeopgaver.

Resultaterne af dette blik på fire fynske kvinder på tinge bekræfter altså til en vis grad det gældende billede, men giver også et indblik i nogle markante personer, der på flere punkter skiller sig ud.

Noter

- Damkjær & Christensen: *Kvinder og politisk repræsentation*, Aalborg 1998, s. 13.
- Danmarks Statistik: *Rigsdagsvalgene i oktober og november 1945*, Kbh, 1946, s. 121.
- Interview. Odense Stadsarkiv, 1997/50.
- Kate Fleron: *Kvinder i modstandskampen*, Odense 1964, s. 85-86.
- Rigsdagstidende, *Folketingets forhandlinger 1950-51*, bd 2, Kbh 1951, s. 1942-43, 1972.
- Rigsdagstidende, *Folketingets forhandlinger 1945-46*, bd 1., Kbh 1946, s. 771.
- Rigsdagstidende, *Folketingets forhandlinger 1952-53*, bd 2 Kbh 1953, s. 3349-3351.
- Se Petra Petersen: *Moderskabsydelse og børnetilskud*, 1953.
- Rigsdagstidende, *Folketingets forhandlinger 1946-47*, bd. 2, Kbh 1947, s. 3307-8.
- Citeret efter Adda Hilden: "At sætte sig spor", *Folketingets forhandlinger*, 21. juni 1946.
- Kvindebiografisk Leksikon*.
- Kvindebiografisk Leksikon*.
- Anna Wowk Vestergaard: "Kvinder har en mission. Kvinder i Odense Byråd 1909-1950", *Odensebogen* 2009, s. 99-116.
- Ibid.
- Fyns Socialdemokrat* 16/9 1945.
- Søgaard & Larsen: *Historien bag 1. kreds*. [www.s-dialog.dk](http://s-dialog.dk) 2006, <http://s-dialog.dk/A-Odense+%C3%98stkredsen-Historien-bag-1-kreds-default.aspx?site=OdenseOEstkredsen&func=article.view&id=148288>
- Rigsdagstidende, *Folketingets forhandlinger 1947-48*, bd. 2, Kbh 1948, s. 2347-48.
- Rigsdagstidende, *Folketingets forhandlinger 1949-50*, bd 1, Kbh 1949, s. 785.
- Rigsdagstidende, *Folketingets forhandlinger 1947-48*, bd. 2. Kbh 1948, s. 1478-79.
- Karin Sandvad: "Fagforeningskvinder i partipolitik", *Arbejderhistorie*, 3, 1996, s. 53-63.
- Hans Jensen: "Da kvinderne fik stemme- og valgret", *Vends Herreds årbog* 2014, s. 7-22.
- "Vi skal passe på at menneskene får lov til at være mennesker." Avisudklip i Ingefred Juul Andersens privatarkiv, Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv.
- Rigsdagstidende, *Forhandlinger i Landstinget 1949-50*, Kbh 1950, s. 962.
- Artikel i Ingefreds privatarkiv. Bidrag til Svensson (red.): *Danmark i støbeskeen: Egnsudvikling og samfund*, 1959-64.
- Statens Husholdningsråd 1935-1985*, jubilæumskrift 1985, s. 8-10.
- Rigsdagstidende, *Folketingets forhandlinger 1947-48*, bd. 2. Kbh 1948, s. 5266-5271.
- Brev af 7. oktober 1959, Ingefreds privatarkiv.
- Der skal ikke stikkes noget under stolen*. Fyns Tidende, 9. oktober 1960.
- Statens Husholdningsråd 1935-1985*, s. 9.
- M.A. von Lowzow: *Hvorfor og hvordan betaler vi Skat*, Kbh 1944, s. 40.
- M.A. von Lowzow og Aagot Lading: *Kvinderne og Folkestyret*, Kbh 1944.
- Rovsing, Jensen og Frøling: *Danmarks Lotter – i uniform og forklæde for fædrelandet*. Speciale, RUC 2005.
- "Frivillige Kvindekorps: Danmarks Lottekorps/Kvindeligt hjemmevern – Kvindeligt marinekorps – Kvindeligt Flyvekorps 1946-1989" i *Årsskrift for Hjemmeværnets Landshistoriske Selskab* 1989, s. 5.
- "Kvindernes Deltagelse i Folkeværnet i Sverige", *Berlingske Aftenavis* 9/12 1943.
- Rigsdagstidende, *Folketingets forhandlinger 1950-51*, bd. 1, Kbh 1951, s. 914-920; *Folketingets forhandlinger 1952-53*, bd 1 Kbh 1953, 692-94, 1058.
- Rigsdagstidende, *Folketingets forhandlinger 1950-51*, bd. 1, Kbh 1951, s. 914-920.
- Se Jytte Nielsen: "Kvinder i landspolitik siden 1918", Kvinfo.dk
- Nina Andersen: "Kvinden på Tinge" i *Kvinden i Danmark*, s. 205-240: s. 232.
- Dansk Kvindebiografisk Leksikon*.
- Ellen Strange Pedersen: *Kvinderne og valgetten*, Kbh 1965, s. 135-146.